

**“BOBURNOMA”DA KIYINISH, OVQATLANISH VA KUNDALIK
TURMUSH TARZINING ANTROPOLOGIK KO‘RINISHI**

Usanova Muxlisa

Toshkent davlat sharqshunoslik universiteti

Sharq sivilizatsiyasi va falsafa fakulteti

Antropologiya va etnologiya yo‘nalishi

3-kurs hind-ingliz guruhi talabasi

+998933047175

muxlisausanova03@gmail.com

Annotatsiya: Mazkur maqolada Zahiriddin Muhammad Boburning “Boburnoma” asari asosida XV–XVI asrlardagi Markaziy Osiyo va Hindiston xalqlarining kundalik turmush tarzi, kiyinish madaniyati va ovqatlanish odatlari antropologik nuqtai nazardan tahlil etiladi. Boburning bevosita kuzatuvlari asosida turli ijtimoiy tabaqalar va etnik guruhlarining kiyim-kechaklari, ovqat tayyorlash uslublari, yashash joylari, mehnat va dam olish madaniyati yoritiladi. Ushbu tadqiqot Boburnomani ijtimoiy-madaniy hayot tarixi va antropologiyasi bo‘yicha ishonchli manba sifatida baholashga xizmat qiladi.

Kalit so‘zlar: Bobur, Boburnoma, antropologiya, kiyinish madaniyati, ovqatlanish, kundalik hayot, turmush tarzi, Markaziy Osiyo, Hindiston, etnik guruhlar, ijtimoiy tabaqa, madaniy tafovut.

**ANTHROPOLOGICAL VIEW OF DRESSING, FOOD AND
DAILY LIFESTYLE IN “BABURNAMA”**

Usanova Mukhlisa

Tashkent State University of Oriental Studies

Faculty of Eastern Civilization and Philosophy

Department of Anthropology and Ethnology

3rd year student of the Indian-English group

+998933047175

muxlisausanova03@gmail.com

Annotation: *This article analyzes the daily lifestyle, clothing culture and eating habits of the peoples of Central Asia and India in the 15th-16th centuries from an anthropological perspective based on the work of Zahiriddin Muhammad Babur “Baburnama”. Based on Babur’s direct observations, the clothing, cooking methods, places of residence, work and leisure culture of different social classes and ethnic groups are covered. This study serves to evaluate the Baburnama as a reliable source for the history and anthropology of socio-cultural life.*

Keywords: *Babur, Baburnama, anthropology, clothing culture, nutrition, daily life, lifestyle, Central Asia, India, ethnic groups, social class, cultural difference.*

АНТРОПОЛОГИЧЕСКИЙ ВЗГЛЯД НА ОДЕЖДУ, ПИЩУ И ПОВСЕДНЕВНЫЙ ОБРАЗ ЖИЗНИ В «БАБУРНАМЕ»

Усанова Мухлиса

Ташкентский государственный университет востоковедения

Факультет восточной цивилизации и философии

Кафедра антропологии и этнологии

Студент 3 курса индийско-английской группы

+998933047175

muxlisausanova03@gmail.com

Аннотация: *В данной статье анализируется повседневный образ жизни, культура одежды и привычки питания народов Средней Азии и Индии в XV-XVI веках с антропологической точки зрения на основе труда Захириддина Мухаммада Бабура «Бабурнаме». На основе непосредственных наблюдений Бабура рассматриваются одежда, способы приготовления пищи, места проживания, культура труда и досуга различных социальных классов и*

этнических групп. Данное исследование призвано оценить Бабурнаме как надежный источник по истории и антропологии социально-культурной жизни.

Ключевые слова: Бабур, Бабур-Наме, антропология, культура одежды, питание, повседневная жизнь, образ жизни, Центральная Азия, Индия, этнические группы, социальный класс, культурные различия.

Kirish

Zahiriddin Muhammad Bobur o'zining "Boburnoma" asarida o'z davrining siyosiy, harbiy va ijtimoiy hayoti bilan bir qatorda, xalqning kundalik turmushi, kiyinish madaniyati, ovqatlanish odatlari va yashash tarziga oid ko'plab antropologik kuzatuvlar qoldirgan. Ushbu tafsilotlar o'sha davr ijtimoiy qatlamlarining madaniy holati, yashash sharoiti va urf-odatlari haqida qimmatli manba bo'lib xizmat qiladi. Bu maqolada Boburning kundalik hayotga oid kuzatuvlari asosida o'rta asrlar Markaziy Osiyo va Hindiston xalqlari turmush tarzining antropologik jihatlarini yoritiladi.

Asosiy qism

Kiyinish madaniyati: ijtimoiy tabaqa va etnik farqlar

"Boburnoma"da kiyim-kechaklar tasviri jamiyatdagi tabaqalanish va etnik guruhlar o'rtasidagi farqlarni aks ettiradi. Bobur o'z yaqinlarining, ittifoqchilari va dushmanlarining kiyimlarini tafsilot bilan tasvirlab, harbiy, rasmiy va oddiy kiyimlar o'rtasidagi tafovutni aniq ko'rsatadi. Bu orqali u kiyim madaniyatining antropologik va ijtimoiy semantik jihatlarini yoritadi.

- Turkiy xalqlar — Bobur o'zi mansub bo'lgan turkiy muhit vakillarini ko'proq ipak, paxtadan tikilgan uzun ko'ylaklar, xalatlar va zarli yaktaklar kiyuvchi, boshlariga salla o'rab, bellariga kamar taquvchi kishi sifatida tasvirlaydi. Bu kiyimlar amirlik va beklar tabaqasiga mansublik, obro' va nufuz ramzi sifatida xizmat qilgan. Ayniqsa, jang va tantanali marosimlar uchun alohida kiyimlar borligi qayd etiladi.

- Hindlar — Hind jamiyatida esa soddalik va diniy e'tiqodlar kiyimga bevosita ta'sir ko'rsatgani seziladi. Bobur hind erkaklarining ko'pincha sadr (uzun, ochiq yengli ko'ylak), doti (belga o'raladigan mato) kiyishini va yalangoyoq yurish

odatini ta'kidlaydi. Bu holat ularning diniy-poklik tamoyillariga sodiqligini ko'rsatadi.

- Afg'onlar (pattonlar) — Bobur afg'onlarni (yoki pattonlarni) jangovar va harakatchan xalq sifatida ko'radi. Ularning kiyimi qalin, og'ir va ko'pincha yirtilgan, amaliy vazifani bajaruvchi ko'rinishda bo'lgan. Ular oddiy poshnali oyoq kiyimlar kiyib, ko'proq tog'lik hayot tarziga moslashgan.

Bobur kiyim-kechakni nafaqat tashqi ko'rinish yoki iqlimga mos vosita sifatida, balki ijtimoiy mavqeni bildiruvchi kuchli ramziy ifoda sifatida talqin qiladi. Masalan:

- Amirlar, sultonlar, sarkardalar — ko'proq zarbop, atlas va ipakdan tayyorlangan kiyimlarda yurishgan. Ular kiyimlaridagi bezaklar va bosh kiyimlari bilan o'z maqomlarini aks ettirganlar.
- Oddiy xalq — dehqonlar, hunarmandlar, askarlar — qo'pol paxtali yoki yungi matolardan tayyorlangan, amaliyotga yo'naltirilgan oddiy kiyimlarda bo'lganlar.

Shuningdek, Bobur ba'zan kiyimlar orqali milliylik va urf-odatlarini ajratadi. Misol uchun, u ayrim guruhlarining bosh kiyim taqish odatlari, bezak buyumlari, rang tanlovi haqida ham yozadi. Ranglarning ma'nosi (masalan, oq – poklik, qizil – saltanat), kiyimdagi naqshlar va naqshlarning estetik roli ham e'tiborga loyiq.

Xulosa tarzida aytish mumkinki, Boburning kiyim-kechak tasvirlari — nafaqat vizual ko'rinishlar to'plami, balki jamiyatdagi ijtimoiy-iqtisodiy tabaqalanish, madaniy identitet, etnik tafovut va diniy qadriyatlarining yorqin antropologik ko'rinishidir.

Ovqatlanish odatlari va taomlar: antropologik yondashuv

Zahiriddin Muhammad Bobur o'zining “Boburnoma” asarida faqat siyosiy yoki harbiy voqealarni emas, balki kundalik turmush tafsilotlarini ham sinchiklab qayd etgan. U ovqatlanish madaniyatiga oid turli kuzatuvlarni yuritib, turli xalqlarning gastronomik odatlari, taom tayyorlash usullari va ovqatlanish marosimlari haqida muhim ma'lumotlarni qoldirgan. Bu holat ovqatlanishning antropologik

mazmunini – ya'ni uni madaniyat, e'tiqod, ijtimoiy tabaqa va urf-odatlar bilan bog'liq holda yoritishga imkon beradi.

Turkiy xalqlarda ovqatlanish:

Bobur o'zi mansub bo'lgan turkiy muhitda go'shtli ovqatlar, guruch va non asosiy taomlar sifatida qadrlanganini ta'kidlaydi. Ayniqsa, palov (osh) madaniy va ijtimoiy muhitda alohida o'rin egallagan. U o'z asarlarida palovning harbiy yurishlarda kuch beruvchi va birlik ramzi sifatida tayyorlanganini qayd etadi. Guruch, qo'y go'shti, sabzi, piyoz va ziravorlar asosida tayyorlanadigan bu taom o'ziga xos tantanavor vazifani bajargan.

Hindlarda ovqatlanish odatlari:

Hind xalqlarining ovqatlanish odatlari esa diniy e'tiqodlar bilan bevosita bog'liq. Bobur sabzavotli, ziravorli ovqatlar va vegetarianlik keng tarqalganini yozadi. Ziravorlar — zira, dolchin, chinnigul, kori — nafaqat taomning mazasi, balki uning shifobaxsh xususiyatlarini ham kuchaytiruvchi vosita sifatida ishlatilgan. Bu hol hind jamiyatidagi ayurveda an'alarining kundalik hayotda chuqur ildiz otganini ko'rsatadi.

Pishirish usullari va ovqatlanish vositalari:

Boburning yozuvlarida qumda yoki tandirda dimlash, ochiq olovda pishirish, sho'rvalar, qovurma va mevalarga boy parhez kabi usullar ko'p tilga olinadi. Ayniqsa, qovun, uzum, olma va anor kabi mevalarning keng iste'moli qayd etiladi. Go'shtdan esa ko'proq qo'y, ba'zida bug'u va parranda go'shti ishlatilgan. Suv o'rniga ayrim hollarda sharbat yoki qatiq asosidagi ichimliklar ichilgan.

Bobur uchun ovqatlanish faqat jismoniy ehtiyojni qondiruvchi vosita emas, balki ijtimoiy aloqalarni mustahkamlovchi madaniy hodisa sifatida namoyon bo'ladi. Harbiy lagerlarda umumiy taomlar askarlarning birlik ruhini oshirgan, siyosiy uchrashuvlarda esa mehmonnavozlik va ovqat orqali do'stlik va ittifoq mustahkamlangan. Bayramlar va marosimlarda tayyorlangan maxsus taomlar esa muayyan guruhlarining maqomi va qadriyatlarini ifoda etgan. “Boburnoma”dagi ovqatlanish madaniyati tasvirlari o'sha davrdagi xalqlarning turmush darajasi, ijtimoiy tuzilishi va madaniy qadriyatlari haqida muhim antropologik dalillarni

taqdim etadi. Ovqat — bu yerda faqat tan ovqati emas, balki jamiyat “ruhi”ning ham ko‘zgusi sifatida talqin qilinadi.

Xulosa

“Boburnoma”da kiyinish, ovqatlanish va kundalik turmush tarziga oid tafsilotlar Boburning teran kuzatuvchanligi, tafakkur doirasining kengligi va o‘z davri madaniy-antropologik voqeligiga bo‘lgan yuksak e‘tiborini namoyon etadi. Asarda aks etgan turli xalqlarning kiyim-kechak madaniyati, ovqatlanish odatlari hamda yashash tarziga oid tasvirlar orqali XV–XVI asrlardagi Markaziy Osiyo va Hindiston xalqlarining ijtimoiy tabaqalanishi, madaniy xilma-xilligi va kundalik hayot mezonlarini anglash mumkin bo‘ladi. Shu jihatdan “Boburnoma” faqat tarixiy-harbiy yodgorlik emas, balki o‘z davrining madaniy-antropologik portreti sifatida ham beqiyos ilmiy ahamiyat kasb etadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. ZAHIRIDDIN MUHAMMAD BOBUR. *BOBURNOMA*. – TOSHKENT: G‘AFUR G‘ULOM NOMIDAGI ADABIYOT VA SAN‘AT NASHRIYOTI, 2002.
2. QODIROV, A. *O‘ZBEK XALQINING ETNOGRAFIYASI*. – TOSHKENT: FAN, 2014.
3. AZIZXO‘JAEVA, D. *MARKAZIY OSIYO XALQLARI MADANIYATI VA URF-ODATLARI*. – TOSHKENT: SHARQ NASHRIYOTI, 2010.
4. ALIYEVA, N. “BOBURNOMA”DA MADANIY ANTROPOLOGIK TAFSILOTLAR // *TARIX VA MADANIYAT JURNALI*. №1, 2018. – B. 45–50.
5. SCHIMMEL, A. *ISLAMIC CULTURES AND CUSTOMS IN THE MUGHAL PERIOD*. – LEIDEN: BRILL, 1992.
6. *JAHON TARIXI: MADANIYATLAR TO‘QNASHUVI VA UYG‘UNLIGI*. – TOSHKENT: YANGI ASR AVLODI, 2008.
7. ERKINOV, A. *TEMURIYLAR DAVRI YOZMA MANBALARIDA IJTIMOIIY HAYOT TAFSILOTLARI*. – SAMARQAND: IMKON, 2007.
8. RICHARDS, J.F. *THE MUGHAL EMPIRE*. – CAMBRIDGE UNIVERSITY PRESS, 1993.